

КЪМ ВЪПРОСА ЗА СЕГАШНИТЕ СТРАДАТЕЛНИ ПРИЧАСТИЯ В ГРЪЦКИЯ И БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Десислава ЙОРДАНОВА-ПЕТРОВА

Югозападен университет „Неофит Рилски“, България
E-mail: dessita_y@yahoo.com

ON THE CATEGORY OF THE PRESENT PASSIVE PARTICIPLES IN GREEK AND BULGARIAN

Desislava YORDANOVA-PETROVA

South-West University “Neofit Rilski”, Bulgaria
E-mail: dessita_y@yahoo.com

ABSTRACT: The present article is a comparative study of the present passive participles in Greek and Bulgarian, their meaning, use, as well as the Bulgarian equivalents of the Greek present passive participles. From a typological point of view, we can assign the present passive participle to the category of linguistic phenomena that exist in Bulgarian and Greek, but differ significantly in their meaning and use. It was this fact that generated my interest in the type of participle in question, and the purpose of the present study is, with the help of comparative analysis, to reveal the main similarities and differences in the meanings and use of the present passive participle in Greek and Bulgarian. In the first part of the study, a system-level analysis was performed – the formation, meaning and use of the present passive participles in each of the two languages are presented separately. Even here, significant differences emerge in the characteristics of the studied participles in the two languages. In the second part of the study, the analysis moves to the level of speech – the concrete implementation in speech of the present passive participles is analyzed, by means of a comparison of their use in certain texts and for this purpose, documents issued by the European Union and translated into Greek and Bulgarian have been selected.

KEYWORDS: present passive participles, functional equivalents, Greek language, Bulgarian language.

1. Увод

Настоящата статия разглежда сегашните страдателни причастия в гръцкия и в българския език, тяхното значение, употреба, както и еквивалентите на гръцките сегашни страдателни причастия в българския език. От типологична гледна точка можем да причислим сегашното страдателно причастие към категорията езикови явления, които съществуват и в двата разглеждани езика (български и гръцки), но се различават съществено по своето значение и употреба. Именно този факт предизвика интереса ни към въпросния вид причастие, а целта на настоящото изследване е с помощта на съпоставителния анализ да бъдат разкрити основните прилики и разлики в значенията и употребата на сегашното страдателно причастие в гръцкия и българския език. В теоретичен план изследването е базирано на предложенията от А. Данчев разширен модел за съпоставителен анализ, който включва следните компоненти: а) съпоставителен анализ на системно равнище, б) анализ на преводен корпус, и в) описание и анализ на съответния междинен език (Данчев, 2001, с. 100). Поради ограниченията в обема в настоящата статия са представени резултатите само от първите два анализа – в началото на изследването е извършен анализ на системно равнище, като са представени начинът на образуване, значението и употребата на сегашните страдателни причастия във всеки от двата езика поотделно. Още тук се очертават съществени разлики в характеристиките на изследвания вид причастия в двата езика. Впоследствие анализът преминава на ниво реч – анализира се конкретната реализация на сегашните страдателни причастия в речта посредством съпоставка на употребата им в определени текстове. За целта са избрани документи, издадени от ръководни органи на Европейския съюз и преведени на гръцки и на български език. Предпочетен е точно този вид материал за анализ, тъй като сегашното страдателно причастие има доста ограничена употреба и в двата езика, а в споменатите текстове, и по-точно в гръцките им варианти, са открити сравнително голям брой от тези форми.

2. Съпоставително изследване на сегашните страдателни причастия в гръцкия и българския език на системно равнище

2.1. Сегашните страдателни причастия в гръцкия език

2.1.1. Образуване

За образуването на сегашни страдателни причастия в гръцкия език се използват следните окончания в зависимост от спрежението на глагола: *-όμενος, -η, -ο* (за глаголите от I спр. – напр. *λέγ-όμενος, -η, -ο* – ‘наречен, -а, -ο’ = ‘т.нар.’, от сег. основа на глагола *λέγ-ομαι* – ‘казвам се, наричам се’), *-ούμενος, -η, -ο* или *-όμενος, -η, -ο* (за глаголите от II спр. – напр. *απειλ-ούμενος, -η, -ο* – ‘заплашван, застрашен’, от сег. основа на глагола *απειλ-οῦμαι* – ‘бивам заплашен, застрашен съм’, *ερωτ-όμενος, -η, -ο* – ‘запитан’; от сег. основа на глагола *ερωτ-ώμαι* – ‘питам се, бивам питан’) (Holton, Mackridge, Φιλίππῆκη-Warburton, 2000, p. 236).

2.1.2. Значение и употреба

В гръцките граматика сегашното страдателно причастие се разглежда като глаголно прилагателно име. При съпоставка с миналото (перфектното) страдателно причастие се установяват следните съществени разлики – миналото страдателно причастие показва, че действието на глагола е повлияло на подлога в миналото и се използва за действие, което е завършено – напр. *απειλημένος, -η, -ο* – ‘заплашен, който е бил застрашен’, докато сегашното страдателно причастие показва, че действието на глагола влияе върху подлога в настоящето и се използва за действие, което се намира в процес на извършване – напр. *απειλ-ούμενος, -η, -ο* – ‘заплашван, който е застрашен’ (и в момента). Характерни примери за сегашни страдателни причастия: *κινούμενα σχέδια* – ‘анимационен филм’ (букв. ‘движещи се картинки’), *εργαζόμενες γυναίκες* – ‘работещи (трудоещи се) жени’, и т.н. В много случаи е възможно сегашното страдателно причастие да се субстантивира: *οι εργαζόμενοι* – ‘трудоещите се’, *ο κατηγορούμενος* – ‘обвиняемият’, *το περιεχόμενο* – ‘съдържание’ (букв. ‘съдържимото’), *το πλεύσιμο* – ‘плавателно средство, плавателен съд’ (букв. ‘плаващ (съд)’) и т.н. (НГГ, 1988, с. 375). Според Клерис и Бабиньотис говорещият използва тези причастия, за да направи речта си по-компактна и да избегне натрупването на изречения с относителните местоимения *που, ο οποίος* (‘който’), с които би могло да бъде заместено сегашното страдателно причастие (напр. *Τα προβλήματα αυτά, συνδεδεμένα στενά (που συνδέονται στενά) με πλήθος άλλων συναφών ζητημάτων, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μονοδιάστατα. – Тези проблеми, свързвани тясно (които се свързват тясно) с множество други близки въпроси, не могат да бъдат разглеждани едноизмерно.*) (Κλαίρης, Μπαμπινιώτης, 1999, с. 159). Като цяло употребата на сегашните страдателни причастия е ограничена, което се дължи на факта, че произлизат от катаревуса (Mackridge, 1987, p. 286). Под ограничена употреба се има предвид фактът, че сегашни страдателни причастия не се образуват от всички глаголи (предимно от тези, които биха могли да бъдат използвани в катаревуса, т.е. по-книжовни), както и това, че не всички форми се използват с еднаква честота. И въпреки ограничената си употреба редица проучвания на гръцки изследователи съдържат сведения, че сегашните страдателни причастия все пак се използват, при това сравнително широко в определен тип текстове. Така например К. Валеондис и С. Франгопулос посочват в свое изследване, че сегашните страдателни причастия (наред с другите видове причастия) се използват широко в научния стил като научни термини или съставни части на термини (напр. *ακτινοβολούμενα πεδία* – ‘излъчващи полета’, *ανακλώμενο κύμα* – ‘отразена вълна’, *αντιτιθέμενα εθνικά πρότυπα* – ‘противопоставящи се национални стандарти’ и т.н.) (Βαλεοντίς, Φραγκόπουλος, 2005, с. 12). До същия извод достигат и М. Калергис и М. Георгулеа в своето изследване, посветено на употребата на причастията в текстовете, издадени от ръководни органи на Европейския съюз, като авторите установяват, че от общия брой открити страдателни причастия (3 455) почти половината, или 1 505, са сегашни страдателни причастия (напр. *διατιθέμενος* – ‘наличен’, *προαναφερόμενη προθεσμία* – ‘горепосочен срок’ и т.н.) (Καλλέργης, Γεωργουλέα, 2009, с. 12). В *Новогръцка граматика* се отбелязва също така, че в народния език често на мястото на сегашните страдателни причастия се използват перфектни страдателни причастия, които по принцип имат много по-широка употреба (напр. *ο πνιγμένος από τα μαλλιά του πιάνεται* – ‘давецият се и за сламка се хваща’, в гръцкия израз е използвано перфектното страдателно причастие *πνιγμένος*, което буквално означава ‘удавен’, вместо сегашното

страдателно причастие *πυρόμενος*, което би означавало ‘давец се’), или предложни изрази (напр. *από φόβο* – ‘от страх’, вместо причастиято *φοβούμενος* – ‘страхуващ се’) (НГГ, 1988, с. 376).

2.2. Сегашните страдателни причастия в българския език

2.2.1. Образуване

За образуването на сегашни страдателни причастия в българския език се използват следните наставки, плюс окончанията за прилагателните имена: *-им* (напр. *делим,-а,-о*), *-ем* (напр. *надуваем,-а,-о*) (Стоянов (гл. ред.), 1983, с. 377; Ницолова, 2008, с. 439).

2.2.2. Значение и употреба

Още в началото следва да уточним, че по-голямата част от изследователите, посветили свои проучвания на причастията в българския език, смятат, че съвременният български език не притежава сегашно страдателно причастие, че съществуват само остатъци от този вид причастие, което е било присъщо на старобългарския език, а представените по-горе форми те смятат за прилагателни имена (СБЕ, 1998, с. 349). Ив. Гугуланова също смята, че сегашните страдателни причастия са отпаднали от системата на българските нелични глаголни форми, като ги нарича „отглаголни формации на *-ем/-им*“ (Гугуланова, 2005, с. 22). Както посочва Р. Ницолова, сегашните страдателни причастия са засвидетелствани само с отделни лексеми, т.е. не могат да се образуват от сегашната основа на всеки преходен глагол (Ницолова, 2008, с. 439). Що се отнася до значението им, сегашните страдателни причастия означават „признак на предмет, който може да бъде засегнат от глаголно действие, т.е. става дума за възможен признак“ (напр. *сгъваем стол – стол, който може да се сгъва*) (Ницолова, 2008, с. 439). В някои случаи обаче тези форми са загубили модалния си характер и означават постоянен признак (напр. *любим човек – човек, който е обичан*) (Ницолова, 2008, с. 439). Сегашните страдателни причастия се използват главно като обикновени или сказуемни определения, като често се употребяват в ролята на специални термини или субстантивирани (напр. *множимо, делимо* и т.н.), или като съставна част в словосъчетания (напр. *недвижими имоти, обработваеми площи, полезни изкопаеми* и т.н.) (Ницолова, 2008, с. 439, Стоянов (гл. ред.), 1983, с. 378). Според *Академичната граматика на българския книжовен език* употребата им се засилва от продуктивната наставка за образуване на абстрактни съществителни имена *-ост*, която се свързва много успешно със сегашните страдателни причастия (напр. *търпимост* – от сег. страд. прич. *търпим*) (Стоянов (гл. ред.), 1983, с. 377). Активизираната употреба на сегашните страдателни причастия мнозина изследователи отдават на влиянието на руския език, където тези форми имат широка употреба (Стоянов (гл. ред.), 1983, с. 378).

Не всички изследователи обаче смятат, че сегашните страдателни причастия трябва да бъдат изключени от партиципиалната система на българския език. Така например според К. Куцаров „сегашното страдателно причастие означава пасивен нерезултативен признак на явлението, назовано от съществителното име“, и „има своя специфична функция в езика, която трудно може да бъде заместена от други причастни форми или думи“ (Куцаров, 2001¹). Според автора сегашното страдателно причастие не трябва да се отнася и към групата на прилагателните имена, „тъй като то изразява морфологичните категории, характерни за партиципиалната система“ (Куцаров, 2001²). В. Накова също смята въпросната форма за сегашно страдателно причастие, тъй като „нейният глаголен произход е безспорен и въпреки високата степен на адекватизация на употребите ѝ, тя не губи напълно белезите на своята глаголна природа“ (Накова, 2009, с. 59–60). В настоящата статия приемаме аргументите в полза на това твърдение и смятаме, че причастната система на българския език включва и сегашни страдателни причастия, при всички направени по-горе уговорки.

Както става ясно, по отношение на значението и употребата на сегашните страдателни причастия в двата разглеждани езика съществуват значителни разлики. Например основното значение *възможен признак* в българския език, което липсва в гръцкия и което обуславя асиметричността в употребата на дадения вид причастие в двата изследвани езика. Също така,

¹ <http://belb.info/personal/kucarovk/Burgas.htm>

² <http://belb.info/personal/kucarovk/Burgas.htm>

както става ясно от горепосочените примери, често на гръцките сегашни страдателни причастия в български съответстват сегашни деятелни причастия с възвратната частица *се* – *κοινούμενος* – ‘движещ се’, *εργαζόμενος* – ‘трудещ се’. Що се отнася до употребата, тя е ограничена и в двата езика, но все пак може да се каже, че в гръцкия език сегашните страдателни причастия имат доста по-широка употреба, отколкото в българския език, като това твърдение ще бъде проверено чрез анализа на еквивалентите на гръцките сегашни страдателни причастия в българския език.

3. Съпоставително изследване на сегашните страдателни причастия в гръцкия и българския език на ниво употреба в речта – анализ на преводен корпус

Предвид посоченото по-горе твърдение, че сегашните страдателни причастия имат доста ограничена употреба и в гръцкия, и в българския език, използването на преводен корпус с примери от художествени произведения за анализ на съответствията им не би било ефективно (ако изобщо е възможно). Затова, за да съпоставим употребата на дадения вид причастия в двата разглеждани езика, използвахме документи, обнародвани от ръководни органи на Европейския съюз на гръцки и български език, тъй като в тях, и по-конкретно в гръцките им варианти, се срещат доста форми на сегашни страдателни причастия. Основната цел беше да проверим по какъв начин е предадено на български език значението на формите, които в гръцки език са представени със сегашни страдателни причастия. Изрично подчертаваме, че тук не става въпрос за преки съответствия, защото документите не са преведени от гръцки на български език, а са съставени на английски език и впоследствие са преведени паралелно на гръцки и на български език. Факт е обаче това, че в гръцките преводи са използвани доста сегашни страдателни причастия, докато бе установено, че в българските преводи тяхното количество е минимално. За гръцкия език използвахме наблюденията от посоченото по-горе изследване на М. Калергис и М. Георгулеа, като за целите на нашето изследване анализирахме 100 форми на сегашни страдателни причастия в гръцките варианти на документите, издадени от ръководни органи на ЕС. Спряхме се на този брой форми, тъй като се оказа, че сред сегашните страдателни причастия в гръцки има голям брой повтарящи се форми (напр. *υφιστάμενος* – ‘съществуващ’, *ενδιαφερόμενος* – ‘заинтересован’, *επόμενος* – ‘следващ’ и т.н.), които обикновено се превеждат по един и същ начин на български език и съответно не е необходимо да бъдат отчитани при всяка тяхна употреба. Използваните документи са следните: 1) *Η Λευκή Βίβλος της Επιτροπής των Περιφερειών* (2009) (T1) – *Бялата книга на комитета на регионите* (2009), обнародвана от Европейската комисия (T1A), и 2) *Πρόγραμμα Εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής* (2008) (T2) – *Работна програма на Европейската комисия* (2008) (T2A). При анализа на втория документ се наложи справка и в английския вариант на текста – *Commission Legislative and Work Programme* (2008) (T2B). Първият документ се състои от 48 стр., като в гръцкия вариант са анализирани 40 сегашни страдателни причастия, а във втория документ, състоящ се от 59 стр., са анализирани 60 сегашни страдателни причастия.

В таблицата по-долу са посочени формите, използвани като еквиваленти в българските текстове на мястото на 100-те гръцки сегашни страдателни причастия в двата документа, обнародвани от Европейската комисия:

Таблица с еквивалентите на гръцките сегашни страдателни причастия в българските текстове

Еквивалент в българския текст	Документ 1		Документ 2		Общо за Док. 1 и 2	
	Брой	Процент	Брой	Процент	Брой	Процент
1. Минало страд. Причастие	20	50,00%	17	28,33%	37	37%
2. Прилагателно име	12	30,00%	18	30,00%	30	30%
3. Сегашно деят. причастие	5	12,50%	13	21,66%	18	18%
4. Глагол	-		6	10,00%	6	6%
5. Съществително име	1	2,50%	3	5,00%	4	4%
6. Нулево съответствие (ø)	2	5,00%	2	3,33%	4	4%
7. Сегашно страд. Причастие	-		1	1,66%	1	1%
ОБЩО:	40 форми		60 форми		100 форми	

За по-голяма прегледност, представяме еквивалентите на гръцките сегашни страдателни причастия в българските текстове и под формата на ветрило:

Фиг. 1. Ветрило с функционалните еквиваленти на гръцките сегашни страдателни причастия в българските текстове

Както става ясно от представените по-горе количествени данни, най-често срещаният еквивалент на гръцките сегашни страдателни причастия в българските текстове е миналото страдателно причастие, докато същият вид причастие, а именно сегашното страдателно причастие, е използвано само веднъж. По-надолу ще представим примери за различните функционалните еквиваленти и ще коментираме употребата на дадените форми за всеки отделен вид.

3.1. Минало страдателно причастие

Анализът на резултатите показва, че миналото страдателно причастие е доминантният функционален еквивалент на гръцките сегашни страдателни причастия в българските текстове с **37%** от случаите, като в единия от изследваните документи процентът достига дори 50%. Пример: *Οργάνωση διαβουλεύσεων με τους εταίρους του δικτύου σχετικά με έγγραφα και προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες συμβάλλουν στην ανάλυση της εφαρμογής των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας και στην αξιολόγηση του αντικτύπου των προτεινόμενων μέτρων.* (T1, с. 30) – *Да организира консултации на партньорите от мрежата относно документите и предложенията на Европейската комисия, които допринасят за анализа на прилагането на принципите на субсидиарност и пропорционалност, както и да оценява въздействието на предложените мерки.* (T1A, с. 31). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *προτεινόμενων (μέτρων)*, а в българския текст – миналото страдателно причастие *предложените (мерки)*. Като се има предвид значението на гръцкото сегашно страдателно причастие, посочено по-горе, може би в българския текст би било по-точно да бъде използвано миналото страдателно причастие от глагола от несвършен вид *предлагам – предлаганите (мерки)*, вместо това от глагола от свършен вид *предложа*. Това не би променило вида на използваното причастие, то отново би било минало страдателно причастие, но би предало по-точно значението *продължителност, актуалност*, което се съдържа в гръцкото причастие. Още един пример: *Κατά την εφαρμογή αυτών των χρηματοδοτικών προγραμμάτων, η Επιτροπή επιδιώκει τη βέλτιστη χρήση των περιορισμένων πόρων ώστε να επιτυγχάνονται όσο το δυνατόν καλύτερα κοινωνικά και οικονομικά πλεονεκτήματα για τους ευρωπαίους πολίτες και να εξασφαλίζεται η καλύτερη δυνατή απόδοση των διατιθέμενων πόρων και ένα υψηλό επίπεδο εκτέλεσης του προϋπολογισμού.* (T2, с. 11) – *В усвояването на тези средства Комисията търси да осигури най-доброто използване на ограничени ресурси с оглед постигането на по-добри социални и икономически резултати за европейските граждани и да получи най-доброто качество за вложените средства, като в същото време се стреми към висок процент на бюджетно изпълнение.* (T2A, с. 10). И тук в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *διατιθέμενων (πόρων)*, а в българския текст – миналото страдателно причастие *вложените (средства)*. И отново по-точно би било да се използва миналото страдателно причастие, но от глагола от несвършен вид *влагам – влаганите (средства)*, а още по-точно *отпусканите/предоставяните (средства)*, тъй като гръцкото сегашно страдателно причастие показва, че въпросните средства продължават да се отпускат/предоставят, докато българското

минало страдателно причастие показва, че става въпрос за средства, които вече са вложени, и други може би няма да бъдат отпуснати. В обобщение, когато гръцките сегашни страдателни причастия се предават на български език с минали страдателни причастия, препоръчително е да се използват страдателните причастия на съответните глаголи от несвършен вид, защото те предават по-точно значението *продължителност, актуалност*, което се съдържа в гръцките сегашни страдателни причастия. За българския език Ив. Гугуланова също смята, че миналите страдателни причастия, образувани от глаголи от несвършен вид, могат да се смятат за равностоен заместник на сегашното страдателно причастие, тъй като „запазват значението за продължителност и непрекъснатост на действието или състоянието“ (Гугуланова, 2005, с. 24 – 25).

3.2. Прилагателно име

Както става ясно от горепосочените данни, на второ място като функционален еквивалент на гръцките сегашни страдателни причастия в българските текстове се появяват прилагателните имена с **30%** от случаите, или близо една трета. При това процентът е еднакъв в двата анализирани текста, което говори за устойчивост при използването на въпросния еквивалент. Пример: *Η Επιτροπή των Περιφερειών δεσμεύεται: – να συμβάλει στην προοπτική της ενδεχόμενης αναθεώρησης του κανονισμού 1082/2006 για τον ευρωπαϊκό όμιλο εδαφικής συνεργασίας (ΕΟΕΣ),...* (Т1, с. 35) – *Комитетът на регионите се ангажира: – да осигури своя принос при евентуално преразглеждане на Регламент No1082/2006 относно ЕГТС, ...* (Т1А, с. 36). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *ενδεχόμενης (αναθεώρησης)*, а в българския текст – прилагателното име *евентуално (пнеразглеждане)*. На друго място същото гръцко сегашно страдателно причастие (*ενδεχόμενος*) в българския текст е предадено отново с прилагателно – *възможен*, а има случаи, в които е преведено с прилагателното име *вероятен*. Други характерни примери за гръцки сегашни страдателни причастия, на чието място в българския текст се появяват прилагателни имена, са следните: *τα επόμενα (έτη) – следващите (години), της επόμενης (δεκαετίας) – новото (десетилетие), την απαιτούμενη (αξιοπιστία) – необходимите (гаранции), το κυλιόμενο (πρόγραμμα) – постоянната (програма)*. Интересен е и следният пример: *Εάν ένα ή περισσότερα κράτη μέλη κρίνεται ότι πληρούν τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση του ευρώ, το Συμβούλιο λαμβάνει απόφαση για τους συντελεστές μετατροπής για τις νεοεισερχόμενες χώρες στη ζώνη του ευρώ σύμφωνα με το άρθρο 123 παράγραφος 5.* (Т2, с. 28) – *Ако се прецени, че една или повече държави-членки са изпълнили условията за приемане на еврото, Съветът решава какви да са валутните курсове на новите членове на еврозоната в съответствие с член 123, параграф 5.* (Т2А, с. 26). В посочения пример в гръцкия текст е използвана формата *νεοεισερχόμενες (χώρες)*, а в българския текст – прилагателното име *новите (членове)*. В гръцката форма по-скоро става въпрос за образуване на дериват от сегашното страдателно причастие *εισερχόμενος – ‘влизащ’, ‘постъпващ’,* образувано от глагола *εισερχομαι – ‘влизам, навлизам’,* с първа съставна част прилагателното име *νέος – ‘нов’,* тъй като не съществува глагол * *νεοεισερχομαι*. Използването в гръцкия текст словосъчетание *νεοεισερχόμενες χώρες* означава буквално *‘новопостъпилите страни’ / ‘които са влезли (в еврозоната) наскоро’,* а в българския текст прилагателното име *нов* заедно с определяното от него съществително (*новите членове*) предава достатъчно точно въпросния смисъл, макар да не е толкова конкретно, колкото гръцкото словосъчетание.

3.3. Сегашно деятелно причастие

Както показват данните в таблицата, на трето място с **18%** от случаите като функционален еквивалент на гръцките сегашни причастия в българските текстове се появяват сегашните деятелни причастия. Може да се каже, че това е последното системно съответствие, тъй като останалите четири функционални еквиваленти (*глагол, нулево съответствие, съществително име, сегашно страдателно причастие*) са използвани в много по-малко случаи (от 1% до 6%). Ще представим по един пример от двата документа за използването на сегашни деятелни причастия в българските текстове на местата, където в гръцките текстове са употребени сегашни страдателни причастия. Пример: *Δημοσιεύοντας την παρούσα λευκή βίβλο, η Επιτροπή των Περιφερειών αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να παρουσιάσει πώς αντιλαμβάνεται την κοινοτική μέθοδο, βασιζόμενη σε μια διαδικασία διακυβέρνησης που εξασφαλίζει τη συμμετοχή των εδαφικών αρχών στη διαμόρφωση και στην υλοποίηση των κοινοτικών πολιτικών.* (Т1, с. 38) – *С*

публикуването на Бялата книга Комитетът на регионите пое инициативата да предложи своето виждане за общият метод, основаващ се на такъв начин на управление, който приобщава местните и регионалните власти към изготвянето и прилагането на политиките на Общността. (Т1А, с. 39). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *βασιζόμενη* (*μέθοδο, βασιζόμενη σε...*), а в българския текст – сегашното деятелно причастие с възвратната частица *се* – *основаващ се* (*метод, основаващ се на...*). И един пример от втория документ: *Στόχος της ανακοίνωσης είναι η ανάπτυξη, στο πλαίσιο του ευρύτερου και εξελισσόμενου ευρωπαϊκού προγράμματος για την προστασία της υποδομής κρίσιμων επικοινωνιών και πληροφοριών (EPCIP), της πολιτικής της ΕΕ για την προστασία της υποδομής κρίσιμων επικοινωνιών και πληροφοριών...* (Т2, с. 36) – *Целта е да се разработи политиката на ЕС за защита на критичната информационна инфраструктура в рамките на по-широката и развиваща се европейска програма за защита на критичната инфраструктура (EPCIP).* (Т2А, с. 34). И тук в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *εξελισσόμενου* (*ευρωπαϊκού προγράμματος*), а в българския текст – сегашното деятелно причастие с възвратната частица *се* – *развиваща се* (*европейска програма*). Всъщност именно това е най-точното смислово съответствие на гръцкото сегашно страдателно причастие в българския език – сегашното деятелно причастие с възвратната частица *се*, тъй като то предава най-коректно значението на гръцкото причастие. Освен това и в двата езика въпросните причастия могат да бъдат заместени от конструкция с относително местоимение и глагол в сегашно време, страдателен залог (*βασιζόμενη = αυτή που βασιζεται – основаващ се = този, който се основава*). Така че, ако за българския език бъде възприето схващането, че сегашното страдателно причастие се образува от сегашното деятелно причастие с възвратната частица *се* (т.е.: *основаващ – сегашно деятелно причастие, основаващ се – сегашно страдателно причастие*), тогава безспорно сегашните страдателни причастия в двата езика ще са много по-близки и като значение, и като употреба.

3.4. Глагол

Както вече бе споменато по-горе, останалите еквиваленти на гръцкото сегашно страдателно причастие в българските текстове са използвани в много по-малък процент от случаите (между 1 и 6%), затова могат да бъдат окачествени като несистемни. С най-голям процент сред тези несистемни еквиваленти е глаголът, който се появява в **6%** от случаите. Пример: *Μετά από τις διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκαν για τις μελλοντικές προτεραιότητες του σχεδίου δράσης σχετικά με το εταιρικό δίκαιο και την εταιρική διακυβέρνηση, και ανταποκρινόμενη στην πολύ μεγάλη ζήτηση, η Επιτροπή θα εκπονήσει μελέτη σκοπιμότητας σχετικά με το Καταστατικό των Ευρωπαϊκών Ιδρυμάτων.* (Т2, с. 12) – *Вследствие на консултациите, проведени относно бъдещите приоритети на Плана за действие по дружествено право и корпоративно управление, както и за да отговори на повишения интерес, Комисията ще извърши проучване относно осъществимостта на идеята за изработване на статут на европейските фондации.* (Т2А –с. 12). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *ανταποκρινόμενη* (*στην πολύ μεγάλη ζήτηση*), а в българския текст – глаголната форма, част от подчинено изречение, *за да отговори* (*на повишения интерес*). Всъщност трябва да отбележим, че всичките 6 глаголни форми бяха регистрирани в българския превод само на единия документ (втория), докато в другия не бе открита нито една глаголна форма, явяваща се еквивалент на гръцко сегашно страдателно причастие. Този факт подкрепя твърдението за несистемния характер на употребата на глагола в българския език като еквивалент на сегашното страдателно причастие в гръцки. Освен това 5 от всичките 6 глаголни форми, открити в българския текст, са еквиваленти на едно и също сегашно страдателно причастие в гръцкия текст, а именно *ανταποκρινόμενος, η, ο*, както в примера по-горе, образувано от глагола *ανταποκρίνομαι – ‘отговарям (на нещо), отзовавам се’*. Единственият различен пример е еквивалент на гръцкото сегашно страдателно причастие *συνεργαζόμενος* (букв. ‘сътруднически’). на което в българския текст съответства глаголната форма *работя*: *Η Επιτροπή θα εξακολουθήσει να υποστηρίζει τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις στις γειτονικές χώρες, ανταποκρινόμενη με ποικίλους τρόπους στις ανάγκες τους στο πλαίσιο ενός κοινού πολιτικού πλαισίου, υλοποιώντας τις δεσμεύσεις που ανέλαβε η ίδια για την ενίσχυση των κινήτρων που προσφέρονται στις χώρες-εταίρους και συνεργαζόμενη στενά με τα κράτη μέλη με σκοπό την εξασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής αυτής της πολιτικής.* (Т2, с. 22) – *Комисията ще продължи да оказва*

подкрепа за политическите, икономически и социални реформи в партньорските държави, като предоставя различни индивидуални решения в съответствие с техните нужди в една обща политическа рамка, като осъществява свои собствени начинания за засилване на стимулите за партньорските държави и работи в тясно сътрудничество с държавите-членки, за да гарантира ефективното изпълнение на тази политика. (Т2А, с. 21). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *συνεργαζόμενη* (στένά), а в българския текст – глаголната форма *работи (в тясно сътрудничество)*. Ако трябва да обобщим обаче, малкият брой подобни еквиваленти и фактът, че се отнасят почти изцяло до една и съща словоформа, говори за несистемния им характер.

3.5. Съществително име

На следващо място по честота на употреба е съществителното име, което бе установено като функционален еквивалент на гръцкото сегашно страдателно причастие в 4% от случаите. Ще приведем по един пример от двата документа, тъй като и в двата бяха открити подобни случаи. Пример: *Η Επιτροπή των Περιφερειών σύστησε μια ομάδα εμπειρογνομόνων, προερχόμενων από εδαφικές αρχές και ερευνητικά ιδρύματα από περίπου 23 χώρες.* (Т1, с. 35) – *Комитетът на регионите създаде експертна група от представители на териториалните власти и на научноизследователски институти от 23 различни страни.* (Т1А, с. 36). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *προερχόμενων* (από εδαφικές αρχές) (букв. 'произлизащи (от териториални власти)') а в българския текст – съществителното име *представители (на териториалните власти)*. Може да се каже, че употребата на съществителното име в българския текст е напълно уместна, дори препоръчителна в сравнение с причастиято, което би изглеждало неестествено в българския текст. И един пример от втория документ: *Οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις εκτιμούνται συνολικά και ισόρροπα ενώ παράλληλα μετράται το διοικητικό κόστος της προτεινόμενης νομοθεσίας εφόσον το κόστος αυτό προβλέπεται σημαντικό.* (Т2, с. 13) – *Икономическото, социално и екологично въздействие се оценява цялостно и балансирано, заедно с изчисляване на административните разходи по проекто-законодателството, когато има вероятност тези разходи да бъдат съществени.* (Т2А, с. 13). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *προτεινόμενης* (νομοθεσίας) (букв. 'предлаганото (законодателство)'), а в българския текст – съществителното име *проект (проекто-законодателството)*. И тук употребата на съществително име в българския текст не е неуместна, напротив, предава в достатъчна степен смисъла на израза, който в гръцкия текст съдържа сегашно страдателно причастие. Малкият брой примери обаче показва, че използването на съществителни имена в българските текстове като еквиваленти на гръцките сегашни страдателни причастия е силно ограничено и няма системен характер.

3.6. Нулево съответствие (ϕ)

Със същия процент честота на употреба както съществителното име е и нулевото съответствие, явяващо се функционален еквивалент на гръцкото сегашно страдателно причастие в българските текстове отново в 4% от случаите. И тук ще приведем по един пример от двата документа, тъй като и в двата бяха открити нулеви съответствия. Пример: *Πράγματι, στο εσωτερικό ενός γεωγραφικού πλαισίου η συνεργασία επιτρέπει στις πολιτικές αρχές και στις διοικήσεις διαφορετικών επιπέδων να συνεργασθούν και να προωθήσουν κοινά συμφέροντα βελτιώνοντας τις συνθήκες διαβίωσης των ενδιαφερόμενων πληθυσμών και συνενώνοντας τους πόρους και τις ικανότητες.* (Т1, с. 33) – *На практика в рамките на една географска зона сътрудничеството дава възможност на политическите власти и на администрацията на различно равнище да си сътрудничат и да работят за общите интереси, като подобряват условията на живот на населението и използват съвместно ресурсите и уменията.* (Т1А, с. 34). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *ενδιαφερόμενων* (πληθυσμών) (букв. 'заинтересованите населения'), което в българския текст е изпуснато, т.е. можем да говорим за нулево съответствие, и е използвано само съществителното име *население*, може би защото се подразбира, че се работи в полза именно на заинтересованото население, а не на някое друго. С други думи, изпускането на причастиято не изкривява съществено смисъла на изречението. Един пример и от втория документ: *Η Πράσινη Βίβλος θα ζητά επίσης τις απόψεις των*

ενδιαφερόμενων φορέων σχετικά με την ανάπτυξη των υφιστάμενων κοινοτικών συστημάτων ποιότητας για τις προστατευόμενες γεωγραφικές ενδείξεις και τα εγγυημένα παραδοσιακά προϊόντα. (T2, с. 30) – *Освен това чрез зелената книга ще бъде потърсено мнението на заинтересованите страни относно развиването на съществуващите в ЕО схеми за качество за храните с географски указания и с традиционно специфичен характер.* (T2A, с. 28). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *προστατευόμενες (γεωγραφικές ενδείξεις)* (букв. ‘защитаваните (географски указания) ’), което в българския текст е изпуснато, т.е. и тук става въпрос за нулево съответствие, и е предаден само изразът *географски указания*. И в този случай използването на нулевото съответствие е допустимо, тъй като изразът *географски указания* предполага и значението на *защитени*, макар че в българския текст можеше да присъства и това минало страдателно причастие, за да е по-пълен терминът. Или в обобщение, установените малко на брой случаи с употреба на нулево съответствие като функционален еквивалент на гръцките сегашни страдателни причастия в българските текстове нямат системен характер, не могат да бъдат предвидени, нито препоръчани, защото зависят от предпочитанията на отделния преводач и от конкретната ситуация на употреба на даденото причастие.

3.7. Сегашно страдателно причастие

На последно място с едва 1% от случаите сред еквивалентите на гръцкото сегашно страдателно причастие в българските текстове се нарежда същият вид причастие, а именно сегашното страдателно причастие. Бе открит само един случай, в който сегашното страдателно причастие е предпочетено и в българския текст, както и в гръцкия. Привеждаме този единствен пример, взет от втория анализиран документ: *Συσκευές πίεσης και μεταφερόμενος εξοπλισμός υπό πίεση.* (T2, с. 44) – *Уреди под налягане и транспортируемо оборудване под налягане.* (T2A, с. 44). В посочения пример в гръцкия текст е използвано сегашното страдателно причастие *μεταφερόμενος (εξοπλισμός)*, като в българския текст е използван същият вид причастие, а именно сегашното страдателно причастие *транспортируемо (оборудване)*. Тук обаче на практика имаме пример за използване на еднакъв вид причастие в двата езика само от формална гледна точка, защото значението им се различава, и по-конкретно в гръцкото причастие липсва значението „възможност“, което присъства в българското причастие – *μεταφερόμενος* означава ‘превозван, който се транспортира’, докато *транспортируем* означава ‘този, който може да бъде превозен/превозван’. Отговор на въпроса защо в този случай е предпочетено сегашно страдателно причастие и в българския текст откриваме в английския оригинал, от който са направени преводите на гръцки и български език и който изглежда по следния начин: *Pressure Vessels and Transportable Pressure Equipment* (T2B, с. 33). Виждаме, че в оригиналния текст е използвано прилагателното име *transportable*, с буквално значение *транспортируем*, което ни дава отговор на въпроса защо тази форма е избрана и в българския текст, където обаче тя представлява не прилагателно име, а сегашно страдателно причастие. Или в обобщение, не бива да ни изненадва малкият процент, в който сегашното страдателно причастие в български се явява функционален еквивалент на същия вид причастие в гръцки, тъй като те имат съществена разлика в значението, а именно наличието на значението „възможност“, присъщо на причастията в българския език, което липсва в значението на причастията в гръцкия език.

4. Заключение

И така, в резултат на извършеното съпоставително изследване на сегашното страдателно причастие в гръцкия и българския език бе потвърдена изказаната в началото хипотеза за много по-честата употреба на този вид причастие в гръцкия език в сравнение с българския. В конкретния корпус от примери на 100 форми сегашно страдателно причастие в гръцките текстове съответства едва една подобна форма в българските текстове. Изяснихме причината за това явление, а именно разликата в основното значение на причастията в двата езика, по-точно наличието на значението „възможност“ в българското причастие, което липсва в гръцкото причастие. В хода на изследването бяха установени функционалните еквиваленти на гръцкото сегашно страдателно причастие в българските текстове, а именно – миналото страдателно причастие (доминантният функционален еквивалент с 37% от случаите), прилагателното име (с 30%), сегашното деятелно причастие (с 18%), глаголът (с 6%), съществителното име (с 4%), нулевото съответствие (също с 4%), и сегашното страдателно причастие (с едва 1%). Всъщност

най-точният смислов еквивалент на гръцкото сегашно страдателно причастие в българския език е сегашното деятелно причастие с възвратната частица *се* (от типа: *εξελισσόμενο* *ευρωπαϊκό* *πρόγραμμα* – ‘развиваща се европейска програма’), тъй като носи същото значение, а този факт се потвърждава и от възможността въпросните форми и в двата езика да бъдат заместени от фраза, съдържаща относително местоимение и глагол в сегашно време, страдателен залог – *εξελισσόμενο πρόγραμμα* = *πρόγραμμα που εξελίσσεται* – ‘развиваща се програма = програма, която се развива’. Или с други думи, бихме могли да изкажем предположението, че сегашното деятелно причастие с възвратната частица *се* е смисловият заместник на сегашното страдателно причастие в съвременния български език, а при това положение самото сегашно страдателно причастие бихме могли да смятаме за отглаголно прилагателно, в унисон с мнението на голяма част от българските изследователи. Това предположение възниква в резултат от съпоставката на сегашните страдателни причастия в гръцкия и българския език в речта и в езика и е поредно доказателство за ползата от съпоставителните изследвания, разкриващи значения, свойства и употреби на дадени езикови явления, които е много трудно, дори понякога невъзможно да бъдат установени, когато изследването се провежда в рамките само на един език.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Гугуланова, И. (2005)** Българските причастия и деепричастия в славянски контекст. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2005, с. 218 (*Gugulanova, I. Balgarskite prichastia i deeprichastia v slavyanski kontekst. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia, 2005, s. 218*)
- Данчев, А. (2001)** Съпоставително езикознание. Теория и методология. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2001, с. 224 (*Danchev, A. Sapostavitelno ezikoznanie. Teoria i metodologia. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia, 2001, s. 224*)
- Куцаров, К.** Сегашно страдателно причастие в съвременния български език. – В: Бургаски свободен университет. Юбилейна научна конференция “Университетът през третото хилядолетие”, том IV. Бургас, 2001 г. достъпно в: Българска електронна лингвистична библиотека: <http://belb.info/personal/kucarovk/Burgas.htm> дата на достъп 10.08.2023. (*Kutsarov K. Segashno stradatelno prichastie v savremennia balgarski ezik. – V: Burgaski svobodni universitet. Yubileyna nauvna konferencia “Universitetyt prez tretoto hilyadoletie, tom IV. Burgas, 2001. Dostypno v: Balgarska elektronna lingvistichna biblioteka: http://belb.info/personal/kucarovk/Burgas.htm. Data na dostyp 10.08.2023.*)
- Накова, В. (2009)** Възраждане на сегашното страдателно причастие в съвременната българска реч. – В: *Romanoslavica XLV*, 2009, с. 59–68 (*Nakova, V. Vazrazhdane na segashnoto stradatelno prichastie v savremennata balgarska rech. – V: Romanoslavica XLV, 2009, s. 59–68*)
- НГГ (1988)** Новогръцка граматика – *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*, 3-η έκδοση. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1988, с. 375 (*Neoelliniki Grammatiki (tis Dimotikis), 3-i ekdosi. Institutouto Neoellinikon Spoudon, Thessaloniki. 1988, s. 375*)
- Ницолова, Р. (2008)** Българска граматика. Морфология. София: УИ Св. Климент Охридски, 523 с. (*Nitsolova, R. Balgarska gramatika. Morfologia. Sofia: UI Sv. Kliment Ohridski, 523 s.*)
- СБЕ (1998)** Съвременен български език. Фонетика. Лексикология. Словообразуване. Морфология. Синтаксис, Бояджиев, Т., Куцаров, И., Пенчев, Й. София: ИК Петър Берон, 655 с. (*Savremenen balgarski ezik. Fonetika. Leksikologia. Slovoobrazuvane. Morfologia. Sintaksis, Boyadzhiev, T., Kutsarov, I., Penchev, Y. Sofia: IK Petar Beron, 655 s.*)
- Стоянов, С. (гл. ред.) (1983)** Академична граматика на българския книжовен език. Том II. Морфология. София: Издателство на българската академия на науките, 510 с. (*Stoyanov, S. (gl. red.) Akademichna gramatika na balgarskia knizhoven ezik. Tom II. Morfologia. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences, 510 s.*)

- Holton, D., Mackridge, P., Φιλιππάκη-Warburton, E. (2000) Mackridge, P.** Γραμματική της ελληνικής γλώσσας, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 495 σ. (*Holton, D., Mackridge, P., Filippaki-Warburton, E. Grammatiki tis ellinikis glossas., Athens: Ekdoseis Patakí, 495 s.*)
 Η Νεοελληνική Γλώσσα, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, 531 σ. (*I Neoelliniki Glossa, Mackridge, P. Athens: Ekdoseis Patakí, 531 s.*)
- Βαλεοντίς, Κ., Φραγκόπουλος, Σ. (2005)** Η χρήση της μετοχής των ρημάτων της νεοελληνικής στην οροδοσία/ονοματοδοσία των ειδικών θεματικών πεδίων, ΕΛΕΤΟ – 5ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», Λευκωσία, Κύπρος, 13-15 Νοεμβρίου 2005. (*Valeontis, K., Fragkopoulos, S. I chrisi tis metochis ton rimaton tis neoellinikis stin orodosia/onomatodosia ton eidikon thematikon pedion, ELETO – 5o Synedrio «Elliniki Glossa kai Orologia», Lefkosia, Kypros, 13-15 Noemvriou 2005*)
- Καλλέργης, Μ., Γεωργουλέα, Μ. (2009)** Τυπική και άτυπη χρήση της μετοχής σε επιλεγμένα μεταφράσματα από όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΛΕΤΟ – 7ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», Αθήνα, 22-24 Οκτωβρίου 2009. (*Kallergis, M., Georgoulea, M., Typiki kai atypi chrisi tis metochis se epilegmena metafrasmata apo organa tis Evropaikis Enosis, ELETO – 7o Synedrio «Elliniki Glossa kai Orologia», Athina, 22-24 Oktovriou 2009*)
- Κλαίρης, Χρ., Μπαμπινιώτης, Γ. (1999)** Γραμματική της Νέας Ελληνικής Δομολειτουργική-Επικοινωνιακή. II Το Ρήμα. Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σσ. 406 (*Klairis, Chr., Bampiniotis, G. Grammatiki tis Neas Ellinikis Domoleitourgiki-Epikoinoniaki. II To Rima. Ekdoseis: Ellinika Grammata, Athina, 1999, ss. 406*)

ΕΚΣЦЕРΠИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

T1: Η Λευκή Βίβλος της Επιτροπής των Περιφερειών, 2009, достъпно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009IR0089&from=ES>, дата на последен достъп: 02.10.2023 г.

T1A: Бялата книга на комитета на регионите, 2009, достъпно на: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:211:0001:0027:BG:PDF>, дата на последен достъп: 02.10.2023 г.

T2: Πρόγραμμα Εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2008, достъпно на: https://commission.europa.eu/publications/2008-commission-work-programme-key-documents_el, дата на последен достъп: 02.10.2023 г.

T2A: Работна програма на Европейската комисия, 2008, достъпно на: https://commission.europa.eu/publications/2008-commission-work-programme-key-documents_bg, дата на последен достъп: 02.10.2023 г.

T2B: Commission Legislative and Work Programme, 2008, достъпно на: https://commission.europa.eu/publications/2008-commission-work-programme-key-documents_en, дата на последен достъп: 02.10.2023 г.